

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Τὰ διαφεύγοντα τοὺς πολλοὺς, ὑφ' ἑτέρων δ'
εἰρημένα σποράδην ἢ πρὸς ἀναθήμασιν ἢ ψη-
φίσμασιν εἰρημένα παλαιοῖς πεπεύραμαι συνα-
γαγεῖν, οὐ τὴν ἄχρηστον ἀθροίζων ἱστορίαν,
ἀλλὰ τὴν πρὸς κατανόησιν ἥθους καὶ τρόπου
παραδιδούς.

ΠΛΟΥΤ. Νικίας 1, 5

Ο ΜΕΝΤΩΡ, Χρονογραφικὸ καὶ Ἱστοριοδικρικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας,
ἐκδίδεται τὸν Ἀπρίλιο, Ἰούλιο, Ὀκτώβριο καὶ Δεκέμβριο κάθε ἔτους
μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ:

Πρὸς τοὺς Ἐταίρους: 125-126 • Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ, Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῆς τύχης τῶν
ἀρχαίων μνημείων εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη: 127-142 • Τὸ φερμάκι τοῦ
Elgin: 143-145 • Διάταγμα περὶ ἐκμαγείων: 146-150 • Περιεχόμενα τοῦ 19ου τόμου
τοῦ Μέντορος: 151.

Ἐκδοτικὴ φροντίδα Ἠλέκτρας Ἀνδρεάδη

ISSN 1105-7181

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 106 72 Ἀθήναι
Fax 210 3644996 • τηλ. 210 3625531 • archetai@otenet.gr • www.archetai.gr

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟ ΕΝΑΤΟ • ΤΕΥΧΟΣ 81 • ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2006

Πρὸς τοὺς Ἐταίρους

Σὲ λίγες ἡμέρες συμπληρώνονται 170 χρόνια βίου καὶ δράσης τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Στὴν ἐπέτειο αὐτὴ θὰ εἶναι ἀφιερωμένο τὸ τεύχος Ἀπριλίου τοῦ 2007 τοῦ Μέντορος. Ὡς εἰσαγωγικὸ ὅμως κείμενο σ' ἐκεῖνα ποὺ θὰ περιέχει ὁ Μέντωρ τοῦ Ἀπριλίου, ἀναδημοσιεύεται σὺν τὸ τεύχος τοῦτο ἡ πρώτη ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, γραμμένη ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Ρίζο Ραγκαβῆ καὶ δημοσιευμένη σὺν τῷ πρῶτῳ τεύχος τῆς Ἐφημερίδος Ἀρχαιολογικῆς (Οκτώβριος 1837). Ἡ διήγηση τοῦ Ραγκαβῆ καλύπτει, πολλὰ συνοπτικά, τὰ ἕως τὸ 1837 χρόνια καὶ σ' αὐτὴν εἶναι φανερὸς ὁ ἐνθουσιασμός του γιὰ τὰ ὅσα σημαντικὰ ἔγιναν στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της.

Ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα δὲν εἶναι πολὺ γνωστὴ, κυρίως ἐξ αἰτίας τῆς ἔλλειψης ἀρκετῶν ἀρχαιολογικῶν δημοσιευμάτων κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ, τῶν κενῶν ποὺ ὑπάρχουν στὴν ἔκδοση τῆς Ἐφημερίδος Ἀρχαιολογικῆς καὶ τῆς ἔλλειψης, ἀκόμη, δημοσιευμάτων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Πολὺ ἀργά, πρὸς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος ἐκδόθηκαν οἱ ἕξι μικροὶ τόμοι τοῦ πρώτου Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου τοῦ Π. Καββαδία (1885, 1888-1892) ποὺ οὔτε συνεχίσθησαν οὔτε συμπληρώθηκαν. Πληροφορίες γιὰ τὴν ἀρχαιολογικὴ κίνησι τῶν χρόνων αὐτῶν ὑπάρχουν ἀκόμη σὺν ΦΕΚ 1886, Παράρτημα ἀρ. 29, 220, 280, 400 καὶ ΦΕΚ 1887, Παράρτημα ἀρ. 106. Τοῦ ΑΔ ἡ ἔκδοσι θὰ

διακοπεῖ τὸ 1892 καὶ θὰ συνεχισθεῖ, μὲ νέο πνεῦμα καὶ σχῆμα ἀπὸ τὸ 1915 ἕως τὸ 1935. Ἡ δεύτερη ἐπανεκδόσή του ἔγινε τὸ 1960 καὶ συνεχίζεται, μὲ αἴσιους οἰωνούς.

Συμπληρωματικῶς πρὸς τὸ κείμενο τοῦ Ραγκαβῆ δημοσιεύεται καὶ τὸ φερμάνι ποὺ δόθηκε σὺν Ἑλγιν γιὰ τὴν ἐπιχείρησή του σὴν Ἀκρόπολη.

B.X.Π.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς (1809-1892), πρῶτος γραμματέας τῆς Ἀ. Ἐτ. (1837-1851), ἓνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους Ἑλληνες ἀρχαιολόγους.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΤΥΧΗΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΤΗ

Εἰς τὰς λαμπρὰς τῆς Ἑλλάδος ἡμέρας ἡ ἐλευθερία παρήγαγεν ὅλα τὰ ὠραῖα ταῦτα ἔργα τῆς τέχνης, τῶν ὁποίων τὰ συντρίμματα σήμερον καλύπτουν τὴν γῆν μας· ὁ ξένος δεσποτισμὸς τὰ ἐβεβήλωσε καὶ τὰ κατηδάφισε, καὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἐναπέκειτο πάλιν νὰ τοῖς ἀποδώσῃ τὴν ἀνήκουσαν αὐτοῖς τιμὴν, καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ ἐπάνω των τὴν προστάτην αἰγίδα τῆς. Ἄμα ῥωμαϊκὴ δύναμις ἐκιβδήλωσε τὸν Ἑλληνικὸν ἐθνισμὸν, ἀμέσως ἡ τέχνη ἀπωλέσασα τὴν παρθενικὴν τῆς κομψότητα καὶ τὴν ἀρχικὴν χάριν τῆς, ἐνεδύθη τῶν κατακτητῶν τὴν ἀλαζόνα μεγαλοπρέπειαν, καὶ ἀσεβῶς ἐκολόβωνε τὰ ἱερώτατα τῆς ἀρχαίας δόξης μνημεῖα, διὰ νὰ τοῖς ἐπιβάλλῃ τῆς δούλης κολακείας τὸν χαρακτήρα. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὅσοι διετήρουν ἀκόμη εἰς τὰς καρδίας των σπινθῆρα Ἑλληνικοῦ αἰσθήματος, μετ' αἰσχύνης καὶ ἀγανακτήσεως ἔβλεπον εἰς τὰς ἡμέρας τῶν θριάμβων τῆς Ῥώμης τοὺς ἀνδριάντας τῶν ἡρώων καὶ ἡμιθέων ἀκροτηριαζομένους διὰ νὰ δεχθοῦν κεφαλὴν καὶ ὄνομα τοῦ ἰσχυροῦ τῆς ἡμέρας, Ῥωμαίου τινὸς τυραννίσκου. Ἄλλ' ὁ καιρὸς τῆς ἀρχαιότητος εἶχε παρέλθει· νέοι ἄνθρωποι καὶ νέαι ἰδέαι παρουσιάζοντο ἤδη εἰς τὴν σκηνήν, ὁ χριστιανισμὸς εἶρχετο νὰ οἰκοδομήσῃ νέαν κοινωνίαν, ἦτον ἄρα ἔργον του νὰ καταστρέψῃ τὴν παλαιάν. Οἱ μᾶλλον πεφωτισμένοι ὀπαδοὶ τῆς νέας διδασκαλίας κατεπολέμουν τὰς ἀρχαίας ἰδέας, οἱ χυδαιότεροι ἐμάχοντο κατὰ τῶν ὑλικῶν συμβόλων τῶν ἰδεῶν, καὶ οἱ μετριώτεροι μόνον, εἰς οὓς χρεωστοῦμεν τὰς μεγίστας χάριτας διὰ τὴν συντήρησιν πολλῶν οἰκοδομημάτων τῆς ἀρχαιότητος, συνήνεσαν, ἐπὶ συνθήκη τινῶν μετασκευασιῶν, νὰ παραλάβουν αὐτὰ εἰς τὴν νέαν θρησκείαν των. Ἄλλ' ἡ Ἑλλὰς ἦτον πεπρωμένον νὰ γυμνωθῇ τῶν ἀριστουργημάτων τῶν ὠραίων τεχνῶν τῆς οὐχ ἦττον ἀπὸ τοὺς φίλους αὐτῶν, οἵτινες ἀπῆγον εἰς τὴν Ῥώμην ἢ τὸ Βυζάντιον πολλὰ τῶν θεᾶς καὶ διατηρήσεως ἀξίων, ἢ ἀπὸ τοὺς πολεμίους των οἵτινες, ἢ βάρβαροι ἀμαθεῖς τὰ κατέστρεφον ἀπὸ

προλήψεις ἢ μόνην κακίαν, ἢ ἔνθερμοι ἀγαλματοκλάσται τὰ συνέτριβον ὡς τοῦ διαβόλου ἀφομοιώματα. Ἡ καταστροφή αὕτη ἦτις ἐπιμωρεῖτο κατ' ἀρχὰς ὡς ἀσέβεια, προελθόντος τοῦ χρόνου δὲν εἶχε πλέον τινὰ τὸν κωλύοντα· ὠριμάσαντες δὲ οἱ καρποὶ τῆς δουλείας ἐπιβαρυνούσης ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπέχυσαν τέλος ἐντελῶς ἐπ' αὐτῆς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας, καὶ οἱ σοφώτεροι μεταξὺ τῶν μεταγενεστέρων Ἀθηναίων, λησμονήσαντες ὡς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μνημείων τῶν προπατόρων των, ὠνόμαζαν κατὰ τὸν μεσαιῶνα τὸν Παρθενῶνα Πάνθειον, τὰ Προπύλαια Ὀπλοστάσιον τοῦ Λυκούργου, Ναὸν τοῦ Αἰόλου τοῦ Κυρέστου τὸν Πύργον, καὶ τὰ ἄλλα Φανάρι τοῦ Διογένους καὶ Παλάτιον τοῦ Θεμιστοκλέους.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Εὐρώπη, μετὰ τὴν πτώσιν μόνον τῆς Ἑλλάδος ἀνεγερθεῖσα, καὶ ἄρτι ἐξερχομένη ἀπὸ τὸν μακρὸν ἀγῶνα τῆς ἰδίας βλαστήσεως, ἦτον εἰς ἐντελῆ ἄγνοιαν τότε ἀκόμη τῆς ἀρχαιότητος, μὲ τὴν ὁποίαν οὐδεμία συγγένεια τὴν συνέδεε. Καὶ μόνον ὅτε ἡ κλασικὴ παιδεία ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνοίξασα τὰς πύλας τῶν μοναστηρίων, ὅπου πρὸ χρόνων ἐκαλλιεργεῖτο ἐν ἔρημίᾳ καὶ ἄγνωστος, ἀφ' ἑτέρου δὲ φεύγουσα τὴν δορυάλωτον Ἑλλάδα καὶ ὑπερβάσα τὴν γείτονα Ἰταλίαν, διηύγασεν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, τότε μόνον ἔστρεψεν αὕτη τοὺς ὀφθαλμούς της πρὸς τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ἐπικαλουμένη ὑπὲρ τῆς νέας μορφώσεώς της τὴν βοήθειαν ἀρχαίου καὶ ἤδη τελειωθέντος πολιτισμοῦ. Πρὶν τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος οἱ πρῶτοι τῶν φιλολόγων οὐδ' ἐνθυμοῦντο ὅτι ἦτον δυνατὸν νὰ ὑπάρχη ἡ Ἑλλὰς ἐκείνη τῆς ὁποίας ἀνεγίνωσκον τὰ περικλεῆ ἀπομνημονεύματα, νὰ ζῆ εἰσέτι τὸ ἔθνος τοῦ ὁποίου ἐθαύμαζον τὴν εὐφύϊαν εἰς τὸ ψυχρὸν γράμμα, ἢ τουλάχιστον συγκεχυμένας ἔχοντες περὶ αὐτῆς ιδέας, ἐφαντάζοντο τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς λοιπὰς λαμπρὰς πόλεις μεταβληθείσας εἰς ἔρημίας ἀκατοικήτους, καὶ οὐδὲ κἂν ὑποψίαν εἶχον ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη σώζεται εἰσέτι εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον εἰς μνημεῖα μεγαλοπρεπῆ, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα καθ' ὅλην τὴν ζωηρότητα του εἰς ἀνδρικά ἀκόμη λείψανα τοῦ ἀρχαίου λαοῦ.

Ἄλλὰ τέλος περιηγητὰ καὶ ἄλλοι πεπαιδευμένοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶς τῶν ἀρχαιοτάτων ὁ Μαρτῖνος Κρύσιος (1573),

ἐπικαλοῦνται ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης. Ἐκτοτε ξένοι συρρέουν, νέα ἐποχὴ φιλοκαλίας ἀποκαλύπτεται, τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος συλλέγονται μετ' ἐπιστασίας, γίνονται σπουδῆς καὶ μιμήσεως ἀντικείμενα, σώζονται ἀπὸ τὴν καταστροφὴν, ἀλλ' ἀπάγονται καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Κατ' ἄδειαν τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως τὴν ὁποίαν ὑπαγορεύει ξένη ἐπιρροή, καὶ πολλάκις παρ' ἄδειαν, ὅ,τι ἄξιον λόγου, μεταφέρεται ἀπὸ τοὺς ξένους ἀνιχνευτὰς εἰς τὰ ξένα μουσεῖα· οὕτω σήμερον κοσμοῦν τὸ τοῦ Λονδίνου τὰ τοσοῦτον ἐπιχύσαντα φῶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χρονολογίαν Πάρια μάρμαρα, οὕτω τῆς Αἰγίνης οἱ ἀνδριάντες, τοιαῦτα ἄλλα τῆς τέχνης ἀριστουργήματα ἢ τῆς ἱστορίας μνημεῖα ἐσώθησαν μὲν ἀπὸ τὴν καταστροφὴν, ἀλλὰ μετηνέχθησαν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλ' ἡ ἀφαίρεσις τῶν ὠραίων Φειδαϊκῶν ἀναγλύφων τοῦ Παρθενῶνος ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως Λόρδου Ἐλγινος ἀφῆκε προπάντων ζωηρὰ καὶ εἰσέτι ἀνεξάλειπτα λύπης αἰσθήματα εἰς τοὺς Ἕλληνας, διότι ἐγένετο ἀσεβῶς καὶ ἀδιακρίτως· διότι ὁ φίλος οὗτος τῆς ἀρχαιότητος, λαβὼν τὴν ἄδειαν ἐν ἣ δὺο μόνον τῶν κατὰ γῆς κειμένων ἀναγλύφων νὰ συμπεριλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ¹, κατέφερε τὸν πέλεκυν καὶ τὸν πρίονα καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ σεβασμίου οἰκοδομήματος, καὶ ἐπεσφράγισε τὰς ὕβρεις τῶν αἰῶνων καὶ τῶν βαρβάρων ἐπὶ τοῦ γέροντος Παρθενῶνος θραύσας καὶ κολοβῶσας ὅ,τι ἐμποδῶν, διὰ ν' ἀρπάσῃ ὅ,τι πλείστους τῶν ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν μας, τοὺς ὁποίους μετὰ ταῦτα ἔκρινε συμφέρον ν' ἀνταλλάξῃ μὲ ὑλικωτέρους². διότι ταῦτα ἔπραττε καθ' ὄν καιρὸν ὑπέζεν ἤδη ὑπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸ πῦρ τῆς παλιγενεσίας, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος προαισθανόμενον ἤδη τὸ μέλλον του ἐσκίρτα εἰς τὴν ιδέαν τῆς ἐλευθερίας, καὶ εἰς τὰ παραδείγματα τῶν προγόνων του· διότι τέλος τὰ ἔπραττε καταχρώ-

1. Ἐλπίζομεν εἰς ἐν τῶν προσεχῶν φυλλαδίων νὰ δημοσιεύσωμεν τὸ Σουλτανικὸν φερμάνιον, τοῦ ὁποίου καταχρηστικῶς ἐξέτεινε τὴν ἰσχὺν ὁ Λ. Ἐλγιν. [Δημοσιεύεται σὺς ἐπόμενες σελίδες.]

2. Γνωστὸν ὅτι ὁ Λ. Ἐλγιν ἐπώλησε τὰς Ἑλληνικὰς ταύτας ἀρχαιότητας εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ 35000 Λίρας, ἢ 984200 Δραχ.

μενος ὄνομα ἔθνους πεφωτισμένου, ἔθνους ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλάς δικαίως ἐστήριζε μέρος τῶν ἐλπίδων τοῦ μέλλοντός της.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ναῶν ὅσους οἱ Χριστιανοὶ μετασκευάζοντες διετήρουν εἰς ἐκκλησίας, τὰ λοιπὰ ἀρχαῖα λείψανα οὐ μόνον μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων ἔμενον ἀπροστάτευτα, ἀλλὰ καὶ βαρβάρως κατεθραύοντο ὑπὸ τοῦ ὄχλου, καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ἀποδιδόντων τῶν ἀμαθεστέρων τὸ πρὸς αὐτὰ τῶν ξένων σέβας, καὶ τὴν σπουδὴν μεθ' ἧς τὰ προσεκτῶντο μὲ ἀδράς πολλάκις δαπάνας, εἰς θησαυρὸν κεκρυμμένον ἐντὸς τοῦ κορμοῦ τοῦ ἀγάλματος ἢ τῆς στήλης. Διὰ τοιαύτην αἰτίαν συνετρίβη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων ὁ μέγας τῆς Χαιρωνείας λέων, ὁ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τῶν ἠρώων τοῦ ἱεροῦ λόχου ἀναγερθεὶς πρὸς μνήμην τοῦ ἐνδόξου θανάτου των³. Ἄλλοι, μετριώτεροι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς προσδοκίας των, ἔκαιον ἀπλῶς ἀνάγλυφα, στήλας, ἀγάλματα, διὰ νὰ κατασκευάσωσι καλὴν ἄσβεστον ἀπὸ τοῦ Πεντελικοῦ καὶ τῆς Πάρου τὸ μάρμαρον, ὡς κατέστρεψεν (1790) ὁ Ὀθωμανὸς διοικητὴς τῆς Ἀτυκῆς Χατζῆ Ἀλῆς μέγα μέρος τῶν στηλῶν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἄλλοι τέλος τὰ ἐνετειχίζον ὡς λίθους οἰκοδομῆς ἢ τὰ μετεχειρίζοντο κατὰ τὸ σχῆμά των εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας οἰκιακάς, ὅχι ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ ἰδίως οἱ γευθέντες τῶν καρπῶν τῆς παιδείας, δὲν ἐγνώριζον ὅτι ἡ καταστροφὴ τῶν προγονικῶν τούτων ἔργων ἦτον ὕβρις πρὸς τοὺς ἀπογόνους, καὶ πολλάκις δὲν κατέβαλον ἀξιεπαίνους ἀγῶνας διὰ νὰ τὴν ἐμποδίσωσιν, ἀλλὰ διότι τῶν δούλων ἢ φωνῆ εἶναι φωνὴ ταπεινὴ καὶ ἰσχνή, καὶ αἱ ἀλύσεις φέρουσαι χεῖρες εἶναι χεῖρες ἀνίσχυροι.

Ἄλλὰ τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐμπρὸς μὲν τὴν τύχην τῆς νέας Ἑλλάδος, ὀπισθεν δ' ἐχούσης τὰς ἐμπνεύσεις τῆς παλαιᾶς, φυσικὴ συνέπεια ἦτον νὰ φέρῃ σέβας εἰς τ' ἀρχαῖα κειμήλια, καὶ νὰ συλλέγῃ τὰ λείψανα ταῦτα τῆς παρωχημένης δόξης, ὡς ἀφετηρίας τῆς μελλούσης εὐκλείας. Τοῦτο ἔπραξαν τῷ ὄντι αἱ διάφοροι ἐπὶ τῆς ἐπανα-

3. Πασο. Βοιωτ. [XL 5].

στάσεως Ἑλλ. Κυβερνήσεις, καὶ ἡ ἐξαγωγή ἀρχαιοτήτων ἀπηγορεύθη διὰ ψηφίσματος τῆς βουλῆς. Καὶ αἱ πόλεις καθ' ἕκαστα ἀμιλλώμεναι ν' ἀποδείξωσι πόσον ἐκτιμῶν τὴν ἀξίαν τῶν παρ' αὐταῖς ἀρχαίων μνημείων, ἐφιλοτιμήθησαν καὶ αὐτὰί πολλαχοῦ νὰ ἐκδώσωσιν ὁμοίας διατάξεις διὰ τῶν δημοτικῶν τῶν ἀρχῶν, καὶ αὐτοὶ δὲ πολλάκις οἱ ὀπλαρχηγοὶ μετεχειρίσθησαν τὴν ἐμπιστευμένην αὐτοῖς στρατιωτικὴν δύναμιν διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἀρχαιοτήτων ἀπὸ ξένους, ὠφελουμένους ἀπὸ τὴν ταραχὴν τοῦ δημοσίου κλύδωνος καὶ τοῦ ἀγωνιῶντος ἔθνους τοὺς περισπασμούς. Μ' ὅλον τοῦτο ὁ πόλεμος, αἱ στρατιωτικαὶ κινήσεις, αἱ ἐχθρικά ἐπιδρομαὶ ἐπέφερον οὐκ ὀλίγην εἰς τὰς ἀρχαιοτήτας βλάβην, καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἀθήνας, πόλιν σώζουσαν ἀκόμη προφανῆ τὰ ἴχνη τῆς ἀρχαίας λαμπρότητος, εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ πολλῶν ἐτῶν ταλαντευθείσας μεταξὺ τῶν τυράννων καὶ τῶν ἐλευθερωτῶν τῶν ἠθέλον ἀναμφιβόλως καταστραφῆ καὶ τὰ μνημεῖα ἐκεῖνα, ὅσων ἐφείσθη ἡ βόμβα τοῦ Κενιγσμάρκου, ἄνευ τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῶν ἀνευδότην προσπάθειῶν τῶν Ἀθηναίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι δίκαιον ν' ἀναφέρωμεν τὸν Κ. Σ. Πιττάκην, ἥδη ἔφορον τοῦ Κ. Μουσείου, συντελέσαντα τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξασφάλισιν καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀρχαιοτήτων τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς δυσκόλους καιροὺς τῆς πατρίδος του, ὑπὲρ τῆς ὁποίας καὶ αὐτὸς ἠγωνίσθη ἐνόπλιος. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν καὶ Σουλτανικὸν φερμάνιον περὶ διατηρήσεως τῶν ἀρχαιοτήτων, ἐκδοθὲν κατ' αἴτησιν τῶν συμμάχων δυνάμεων κατὰ τὰ 1827 πρὸς τὸν τότε παραλαμβάνοντα τὴν ἀκρόπολιν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας Ὀθωμανικὸν φρούραρχον, ἂν καὶ γνωρίζωμεν ὅτι τοῦτο ὀλίγιστον συνετέλεσεν εἰς τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἐζητήθη.

Ἀφ' οὗ ἡ θυέλλα τῆς ἐπαναστάσεως κατηνύσθη καὶ γλυκύτεραι ἡμέραι εἰρήνης ἐπέλαμψαν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, ἡ διατήρησις τῶν ἀρχαιοτήτων ἀνετέθη ὡς καθῆκον εἰς τὰς τότε διοικητικὰς ἀρχάς, καὶ ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας κατ' ἔθνικῆς συνελεύσεως ψήφισμα ἐξέδωκεν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐξαγωγῆς Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων, ἣτις ὅμως μετ' ὀλιγίστης ἐτηρήθη τῆς αὐστηρότητος, διότι κατὰ τὰ 1832 ὁ σοφὸς Κ. Ῥαοῦλ-Ῥοσὲτ ἐξέθετεν εἰς τοὺς Γάλλους ὡς λαμπρὰ εἰρηνικῆς

έκστρατείας των τρόπαια τὰ Ὀλυμπιακὰ μάρμαρα, μόνα μέχρις ἐκείνου εἰσέτι σωζόμενα σχεδὸν ἀκέραια λείψανα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπαχθέντα ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιτροπῆς κατ' ἄδειαν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Κυβερνήτου.

Ἄλλ' ἀφ' ὅτου ἡ διεύθυνσις τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων παρεδόθη εἰς χεῖρας βασιλικάς, ἔκτοτε ἡ Κυβέρνησις ἐπεμελήθη μετ' ἰδίας προσοχῆς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ διατήρησιν τῶν ἀρχαιοτήτων. Κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1834 ἐξεδόθη νόμος ἀπαγορεύων αὐστηρῶς τὴν καταστροφὴν αὐτῶν καὶ τὴν ἐξαγωγήν τῶν ἐχουσῶν ἐπιστημονικὴν ἢ τεχνικὴν τινα ἀξίαν, κανονίζων τὰ περὶ ἀνασκαφῶν, συνιστῶν ἑκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος Μουσεῖα, καὶ ἀνατιθέμενος τὴν φροντίδα αὐτῶν εἰς τοὺς μᾶλλον πεπαιδευμένους καὶ ζηλωτὰς ὑπὲρ τέχνης καὶ ἐπιστήμης εἰς ἕκαστον δῆμον.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὅμως ὁ ζῆλος τῶν ἰδιωτῶν ἐπρόλαβε καὶ αὐτὴν τὴν Κυβέρνησιν, καὶ κατὰ τὰ 1833 ἤδη ἐσυστήθη εἰς τὴν πόλιν ταύτην «Φιλαρχαϊκὴ τις εἰταιρία» τῆς ὁποίας οἱ πενιχροὶ πόροι προσδιωρίσθησαν εἰς μικρὰς ἀνασκαφὰς περίξ τοῦ Παρθενῶνος. Τῶν ἐργασιῶν ἔναρξις ἐγένετο τὴν 10 (22) Ἀπριλίου, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἀνεσκάφησαν ἕξ ἀνάγλυφα καὶ τρεῖς ἐπιγραφαί. Κεφαλαιωδῶς μόνον πῶς ἐνταῦθα διεξερχόμενοι τὴν σειρὰν τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν, ἀνάβάλλομεν εἰς ἄλλας εἰδικὰς ἐκθέσεις, συνωδευμένας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ μὲ εἰκονικὰς παραστάσεις, τὴν ἀκριβολόγον περιγραφὴν ἐνδὸς ἐκάστου τῶν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀνευρεθέντων ἢ ἀνεγερθέντων, ἀρκούμεθα δ' ἐνταῦθα νὰ παρατηρήσωμεν ὡς πρὸς τὰ ρηθέντα ἀνάγλυφα, ὅτι ἀνήκουσιν ἅπαντα εἰς τὴν ζωοφόρον καὶ τὰ μετώπια τοῦ Παρθενῶνος αὐτοῦ, καὶ ἐν μὲν ἀνασκαφῆν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευρὰν, ἣν τὸ ἀμέσως μετὰ τὸ μεσαιότατον τῆς ζωοφόρου αὐτῆς ἐπόμενον τμήμα ἢ τὸ ἔλλειπον ἐκ τῆς συλλογῆς τῶν Ἑλληνικῶν μαρμάρων, καὶ ἀναπληροῦν τὸ κενὸν τὸ μεταξὺ τοῦ ἀριθμοῦ 18 καὶ 19 τοῦ Βρετανικοῦ μουσείου. Ἡ πρὸς μεσημβρίαν ἄκρα του εἶναι σῶα, ἡ δὲ πρὸς ἄρκτον τεθραυσμένη καὶ περιέχει τὸ ὅλον μάρμαρον τὰς καθημένας θεότητας, τὰς ὁποίας ὁ Βισκόντης ἀποκαλεῖ Ποσειδῶνα, Θησέα, Ἄγγραυλον, Πάνδροσον καὶ Ἐρεχθεά. Ἄλλὰ τῆς μὲν

Πανδρόσου ὁ βραχίον φαίνεται μόνον, ὁ δὲ Ἐρεχθεὺς ἐλλείπει ὅλος, καὶ τὸ φέρον αὐτὸν κλάσμα τοῦ μαρμάρου διατηρεῖται εἰς τὸ Ἀγγλικὸν μουσεῖον ὑπ' ἀρ. 20.

Τὰ λοιπὰ ὅλα μάρμαρα ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρκτικὴν τῆς ζωοφόρου πλευράν, ὡς καὶ ἐκ τῆς διαθέσεως τῶν ἐπ' αὐτῶν γεγλυμμένων, καὶ ἐκ τῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρέθησαν τεθαμμένα γίνεται δῆλον. Εἶναι δὲ ἓν μὲν φέρον γλυφᾶς βοῶν μετ' ἀνδρῶν ἐνδεδυμένων χιτῶνας ποδήρεις, ὡς τὰ ἐκ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς ὑπ' ἀρ. 57-62 τοῦ Ἀγγλικοῦ μουσείου⁴. Τοῦτο ὡς ἐκ τοῦ μέρους εἰς ὃ ἀνεσκάφη φαίνεται ὅτι ἦτον τὸ δευτέρον ἀπὸ τὴν ἀρκτικοανατολικὴν πλευράν, ἢ περίπου, οὐχὶ δὲ τὸ πρῶτον, διότι δὲν εἶχεν οὐδεμίαν γλυφὴν εἰς τὴν ἀνατολικὴν του πλευράν, ἐνῶ κατὰ τὰς γραφᾶς τοῦ Κάρεϋ, ἔπρεπε νὰ φέρη δύο γυναῖκας, τὰς ἐπομένας εἰς τὸν ἀρ. 21 τοῦ Ἀγγλ. μουσείου.

Τὸ ἕτερον εὐρεθὲν εἶναι τὸ κατὰ τὰς εἰκονογραφίας τοῦ Κάρεϋ ἐπόμενον μετὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 22 τοῦ Ἀγγλ. μουσείου, παριστᾷ τρεῖς μὲν ἄνδρας ἐνδεδυμένους καὶ φέροντας ἀμφορεῖς ἐπὶ τῶν ὤμων, καὶ μετ' αὐτοὺς ἀυλητὴν, τοῦ ὁποίου ἐν μέρος μόνον φαίνεται μετὰ τοῦ αὐλοῦ, ἐμπρὸς δὲ αὐτοῦ, ὅχι, ὡς ὑπέλαβεν ὁ Βισκόντης, παῖδα ὀδηγοῦντα χοῖρον, ἀλλὰ τέταρτον ἄλλον ἄνδρα κύπτοντα διὰ νὰ ἄρῃ ἀμφορέα ὡς καὶ οἱ λοιποί.

Ἄλλο ἀνάγλυφον φέρει 7 πεζοὺς γέροντας, μὲ χιτῶνας ποδήρεις ἀνήκοντας βεβαίως μεταξὺ τῶν πεζῶν οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν Κάρεϋ ἔπονται μετὰ τοὺς 4 ἀυλητὰς καὶ 4 λυριστάς.

Τέσσαρα τέλος ἕτερα τμήματα παριστοῦν ἄρματα ἀπαρραλλάκτως ὅμοια μὲ τὰ ὑπ' ἀρ. 53-56 τοῦ Ἀγγλ. Μουσείου⁵ ἐκ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς. Ἐν ἑξ αὐτῶν φαίνεται καθαρῶς ὅτι εἶναι τέθριππον, τὰ δὲ λοιπὰ εἶναι ἀμφιβαλλόμενα, μέρος μὲν ὡς ἐκ τοῦ ἀκροτηριασμοῦ, μέρος δὲ καὶ ὡς ἐκ τοῦ σχεδιασμοῦ των αὐτοῦ. Εἰς τὸ Ἀγγλικὸν μουσεῖον διατηροῦνται 5, ἢ μᾶλλον 6 τεμάχια ἐκ τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς, τὰ ὑπ' ἀρ. 23, 24, 34 καὶ 35, τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς μὲ τὰ παρ' ἡμῖν σωζόμενα προσαρ-

4. Elgin's marbles, No. 85-91.

5. Elgin's marbles. No. 26-31.

μοσθέντα, ὡς ἐν οἰκείῳ θέλει ἐκτεθῆ, ἀποτελοῦν τὰ ζωγραφισθέντα ὑπὸ τοῦ Carey 5 ἄρματα τῆς πλευρᾶς ταύτης.

Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐται θέλουν δημοσιευθῆ διὰ τῶν ἐπομένων φυλλαδίων, μία ἡ μεγίστη, ἐτυπώθη ἤδη εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Κ. Πιττάκη, ἐπιγραφόμενον «L'ancienne Athènes.» Σ. 313, ἐπ.

Ἄλλὰ τὰ μέσα τῆς προσωρινῆς ταύτης ἐταιρίας ἦσαν μικρὰ καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐξηντλήθησαν, χρεωστεῖται δὲ ἡ μὴ παντελῆς παῦσις τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν εἰς περίστασιν θλιβεράν καὶ τὴν ὁποῖαν ἠθέλαμεν ἀποσιωπήσει ἂν δὲν ἦσθα νόμεθα τὴν ἀνάγκην ν' ἀποδώσωμεν καὶ δημοσίως φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τὴν εὐγενῆ διαγωγὴν τοῦ φιλέλληκος ναυάρχου Κ. Μαλκόλμου. Εἷς τῶν ἀξιωματικῶν τῆς τότε εἰς τὸν Πειραιᾶ προσωρμισμένης Ἀγγλικῆς ναυτικῆς μοίρας ἀπὸ ἄκριτον πρὸς τ' ἀρχαῖα βεβαίως φλεγόμενος ἔρωτα, ἐκίνησεν ὑποκλαπεῖς ἀπὸ τῶν συναδελφῶν του τὰ βλέμματα, χεῖρα καταστρεπτικὴν κατὰ τῶν Φειδαϊκῶν ἀναγλύφων, καὶ ἔθρασυσε τὴν ρίνα μιᾶς κεφαλῆς ἐξ αὐτῶν. Τοῦτο μαθὼν ὁ γενναῖος ναύαρχος ἔσπευσε, αὐστηρῶς τιμωρῶν τὴν βέβηλον πράξιν, νὰ ἱκανοποιήσῃ καὶ τὴν Ἑλλάδα προσβληθεῖσαν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς, καὶ τὴν ὑπόληψιν τῆς Ἀγγλίας βλαπτομένην διὰ τῆς ἀπεριοκέπτου ταύτης πράξεως, ὑπεχρέωσε δὲ τὸν πράξαντα καὶ εἰς πρόστιμον, δαπανηθὲν εἰς τὴν ἐξακολούθησιν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν.

Μέχρι τέλους τοῦ 1833 ἔτους ὁ τότε κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Κ. Πιττάκης, ἀπὸ τοσοῦτων πενιχρῶν ὀρμώμενος μέσων, περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν διατήρησιν καὶ συλλογὴν τῶν πολλαχοῦ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀττικῆς διεσπαρμένων καὶ μέχρις ἐκείνου εἰς φθορὰν ἐκτεθειμένων ἀρχαίων τεμαχίων, ὥστε περὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους τὸ προχείρως συστηθὲν μουσεῖον περιεῖχεν ἤδη ὑπὲρ τὰ 500 τμήματα ἀγαλμάτων, ἀναγλύφων κ' ἐπιγραφῶν. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων αἱ σπουδαιόταται ἦσαν αἱ τότε ἀνευρεθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἐφόρου καὶ περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῶν μακρῶν τειχῶν πραγματευόμενα, περὶ ὧν πλατύτερον ἀλλαχοῦ.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀναφορὰ γέροντός τινος Ἀθηναίου, δι-

σχυριζομένου ὅτι πρὸς τὸ βορειανατολικὸν τοῦ Πύργου τοῦ Κυρέστου εὐρίσκονται τεθαμμένοι τρεῖς ἵπποι φυσικοῦ μεγέθους χαλκοῖ, ἃν καὶ παντάπασιν ἀνυπόστατος, ὡς ἔκτοτε ἀπεδείχθη, ἐγένετο ὁμως ἀφορμὴ πρὸς ἐξιχνίασιν τῶν ὑπογείων τῆς πόλεως ἀρχαίων διωρύγων, ὧν μία μὲν, ἢ παρὰ τὸν Πύργον τοῦ Κυρῆστου εὐρέθη πρὸς τὴν ἀκρόπολιν διευθυνομένη, ἑτέρα δὲ εὐρύχωρος διαπερῶσα τὴν πόλιν ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, λήγουσα πρὸς τὸ Θησεῖον, στηριζομένη μὲ στήλας, καὶ πιθανῶς ἢ γενικῆ τῆς πόλεως δεξαμενῆ, ἄλλη μεταξὺ τοῦ Ὀιδείου τοῦ Ἡρώδου καὶ τοῦ θεάτρου τοῦ Βάκχου, 4' ἀγγλ. τὸ ὕψος, καὶ ἄλλους τόσους τὸ πλάτος, καὶ κεκτισμένη μὲ πλάκας ἐκατέροθεν, ἄλλη περὶ τὸ Πρυτανεῖον, καὶ ἄλλη τέλος λήγουσα εἰς φρέαρ περὶ τὸ Διοσκοῦριον. Ἄλλ' αἱ ὑπόγειοι αὗται τῶν Ἀθηνῶν οἰκοδομαὶ πρέπει νὰ γίνωσιν ἰδιαίτερων καὶ μᾶλλον ἐκτεταμένων ἐρευνῶν ἀντικείμενα.

Ἄλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 1834 ἡ Κυβέρνησις ἐπέστησεν ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τὰς ἀρχαιότητας, ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς, καὶ κατὰ μὲν τοὺς πρώτους αὐτοῦ μῆνας ἐγένοντο ἀνασκαφαὶ εἰς κῆπον τινὰ ἀρκτικῶς τοῦ Πειραιῶς, καὶ ἀνευρέθησαν ἐνταῦθα πολλοὶ τάφοι μ' ἐπιγραφὰς καὶ ἀνάγλυφα, ἐποκευάσθησαν δὲ καὶ δύο ἐκκλησίαι διὰ νὰ περιέξωσι τὰ καθεκᾶστην ἀνευρισκόμενα ἀρχαῖα τμήματα.

Περὶ δὲ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ Κυβέρνησις προσδιόρισσα τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν εἰς πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος, ἠθέλησεν ὡς πρῶτον φόρον σεβασμοῦ εἰς τὴν ἀρχαίαν ταύτην τῶν φώτων μητρόπολιν, νὰ ἐνεργήσῃ τοῦ λαμπροτάτου τῶν μνημείων τῆς, τοῦ Παρθενῶνος τὴν ἀνέγερσιν, καθ' ὅσον αὕτη ἦν δυνατὴ ὡς ἐκ τῶν σωζομένων μερῶν του, ἐχορήγησε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ποσότητα 72,000 δραχμῶν δαπανητέων ἐντὸς τῶν 1834-1837, καὶ νομίζουσα ἱερόν τῆς καθῆκον ν' ἀποδώσῃ τὸν λόφον τῆς Ἀκροπόλεως καὶ αὗτις εἰς τὰς εἰρηνικὰς μούσας, ἀπὸ τὰς ὁποίας τὸν ἀπέσπασεν ἢ κατάκτησις καὶ ὁ πόλεμος, διέταξε τὸν κρημνισμόν τῶν νεωτέρων ὀχυρωμάτων καὶ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ φρουρίου ἀπὸ στρατιωτικῆν δύναμιν, τὴν ὁποίαν διεδέχθησαν ἕξ ἀπόμαχοι, ἀναπαυόμενοι σήμερον ἀπὸ τοὺς ἀγῶνάς των ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν ἑρειπίων ἐκείνων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ὑπερεμάχησαν ἄλ-

λοτε. Ὁ Κ. Ῥόσο, ἀρχαιολόγος πεπαιδευμένος, Δανὸς τὴν πατρίδα, διορισθεὶς τότε ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων, προσεκλήθη νὰ καθυποβάλῃ τὸ τῆς ἀνεγέρσεως σχέδιον, ὃ δὲ Βαυαρὸς μυστικὸς σύμβουλος Κ. Κλέντζε παρεκλήθη νὰ χορηγήσῃ τὰς ἰχνογραφίας τῶν μηχανῶν ὅσας οἱ Βαυαροὶ ἀρχιτέκτονες μετεχειρίσθησαν πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ Βαλχάλλα.

Συγχρόνως ἐνεκρίθη καὶ ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπὸ τοῦ Κ. Πιττάκη προταθεῖσα ἐπισκευὴ τοῦ Θησοῦ, τοῦ ὁποίου κατὰ τὴν 25 Φεβρουαρίου 1820 κεραυνὸς εἶχε διαπεράσει τὴν βορειοδυτικὴν στήλην ἄνωθεν μέχρι κάτω. Ἡ Φιλόμουσος τῶν Ἀθηνῶν ἑταιρία ἔσπευσε τότε ἀμέσως νὰ ἐξασφαλίσῃ αὐτὴν καὶ τὴν περιέζωσε μὲ σιδηροῦν κρίκον, ὅστις σώζεται μέχρι τοῦδε. Ἄλλ' ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ προσθήκη καὶ δευτέρου κρίκου, καὶ ἡ διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου στερέωσις καὶ τῆς πέμπτης νοτίας στήλης. Τὸ προστεθὲν εἰς τὸν ναὸν ἱερὸν βῆμα, ὅταν οὗτος εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Γεωργίου, ἀφηρέθη, καὶ ἡ στέγη ἐκαλύφθη μὲ Μελίτιον λίθον διὰ νὰ ἐμποδισθῆ ἡ εἰσορῆ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων εἰς τὰ ἔνδον τοῦ ναοῦ, προσδιορισθέντος διὰ διατήρησιν ἀρχαίων ἀντικειμένων.

Τέλος κατὰ τὴν 6 Ἀπριλίου, ἐκκενωθέντος τοῦ φρουρίου τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἐγένετο ἐντὸς αὐτοῦ ἔναρξις τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν. Κατὰ τὸ δοθὲν αὐτῶν σχέδιον, ἐπρόκειτο νὰ καθαρισθῆ τὸ ἔδαφος πρὸς τὸ δυτικομεσημβρινὸν τοῦ Παρθενῶνος μέρος, νὰ κρημνισθῶσι δὲ καὶ τὰ ἐπιπροσθοῦντα εἰς τὰ Προπύλαια νεώτερα οἰκοδομήματα, διὰ ν' ἀνοιχθῆ αὐτῶν ἡ ὄψις πρὸς τ' ἀνακτόρια, τῶν ὁποίων εἶχε τότε προσδιορισθῆ ἡ θέσις δυτικῶς τῆς Ἀκροπόλεως. Ἡ ἀνασκαφὴ περὶ τὸν Παρθενῶνα ἐξηκολούθησε μ' ἐλπίδα εὐρεμάτων, πολὺ βαθύτερον τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους, ἔχοντος ὡς γνῶρισμα τὴν τρίτην τοῦ περισηθίου βαθμίδα, διότι, ὡς γνωστόν, κατ' ἀρχαῖον, φαίνεται, τῆς ἱερᾶς ἀρχιτεκτονικῆς ἔθος, διὰ τριῶν μόνων βαθμίδων ὑψοῦτο πάντοτε ὁ ναὸς ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους⁶. Ἡ ἀνόρυξις αὕτη

6. Περιέργον τούτου παράδειγμα καὶ τὸ Ἐρεχθεῖον, ὀκοδομημένον ἐπὶ μὴ ἐπιπέδου ἐδάφους, τοῦ ὁποίου ὁμως αἱ βαθμίδες ἀκολουθοῦν ὅλας τοῦ τύπου τὰς ἀνωμαλίας, χωρὶς οὐδαμοῦ νὰ εἶναι πλείοτεραι τῶν τριῶν.

ἦτον ἐπόμενον νὰ καταστήσῃ καταφανῆ ἀντικείμενα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἀκόμη τοῦ Περικλέους ὑπὸ γῆν κείμενα, καὶ τοιαῦτα φαίνονται τῷ ὄντι τ' ἀνευρεθέντα. Τ' ἀξιοπεριεργότερα αὐτῶν εἶναι, 1. μεγάλοι ὄγκοι μαρμάρων, φέροντες λαξεύσεως ἴχνη, καὶ γνωριζόμενοι ὡς τύμπανα στηλῶν, τὰς αὐτὰς διαστάσεις σχεδὸν μὲ τὰ τοῦ Παρθενῶνος ἔχοντα, ἀλλ' ἀποτυχόντα καὶ ἀποδοκιμασθέντα κατὰ τὴν λάξευσιν. Ταῦτα ἢ ἀνήκον εἰς οἰκοδομὴν ἀρχαιοτέραν τοῦ Παρθενῶνος, δηλαδὴ τὸ ὑπὸ τῶν Περσῶν καὲν Ἑκατόμπεδον, ἢ ἂν διέμεινον ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τούτου, παρεχώθησαν φαίνεται ἔκτοτε ἀπὸ τοὺς κτίστας, διότι αἱ θέσεις εἰς τὰς ὁποίας εὐρίσκονται εἶναι βαθύτεραι τοῦ ἐπὶ τοῦ Περικλέους ἐδάφους, καὶ διότι δὲν εἶναι πιθανὸν τοιοῦτου μεγέθους ἄχρηστοι λίθοι νὰ ἔκιντο ἐρριμμένοι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ὠραίας Ἀκροπόλεως, ἥτις ὅλη ἦν ὡς εἰς καὶ μόνος μεγαλοπρεπῆς ναὸς τῆς Προστάτιδος τῶν Ἀθηναίων θεότητος. 2. εὐρέθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ μέρος πάμπολλα τεμάχια ἐξ ὀπτῆς γῆς φερούσης γραφάς, καὶ ἀποτελοῦντα εἶδος γεισώματος ἐκτεταμένου μεγάλου τινὸς οἰκοδομήματος, ἄλλα δὲ ἔχοντα σχῆμα ἀκρωτηρίων. Ἡ θέσις εἰς ἣν εὐρέθησαν, ὑποκάτω τῶν θεμελίων τοῦ Παρθενῶνος, καὶ τὸ βάθος εἰς ὃ ἦσαν τεθαμμένα, μᾶς πείθουν ὅτι ἀνήκον εἰς τὸ παλαιὸν Ἑκατόμπεδον, καὶ ἂν ἢ ὑπόθεσις αὕτη ἔχεται ἀληθείας, δίδει πολλῶν περὶ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου ναοῦ σκέψεων ἀφορμὴν. Τούτων δίδομεν εἰς τὸ παρὸν φυλλάδιον τρία ἀπεικονίσματα· θέλομεν δὲ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἐξακολουθεῖ καταχωρίζοντες καὶ τὰ ὑπολειπόμενα. 3. εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἀνεσκάφησαν διάφορα ἀγαλμάτια καὶ ἄλλα ἀρχαῖα τμήματα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον περιέργα, ἴσως ἐκ τῶν ἀνατεθειμένων ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος ἢ περὶ τὸν Παρθενῶνα ἢ ἴσως ἐκ τῶν «ἀφανεστέρων εἰκόνων»⁷. Πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος καὶ τὴν ἀρκτικοδυτικὴν γωνίαν τοῦ ναοῦ ὁ ἀρχαῖος βράχος εὐρέθη οὐ πολλῶ κατωτέρω τῆς τρίτης βαθμίδος, παρὰ δὲ τὴν γωνίαν ἀνεσκάφη τὸ τμήμα τῆς ζωοφόρου τὸ φέρων τοὺς πεζοὺς ἄνδρας, περὶ ὧν ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω.

7. Πausan. Ἀττ. κγ'.

Αί κατὰ τὰ Προπούλαια ἀνασκαφαὶ εἶχον ἔτι λαμπρότερα καὶ μᾶλλον ἀπροσδόκητα τ' ἀποτελέσματα. Κατὰ τὴν ἀτελεστάτην τοῦ Σπῶνος καὶ Οὐηλλέρου περιγραφὴν, ἴστατο ἀκόμη κατὰ τὰ 1656 ἔμπρὸς τῶν προφυλαίων, κατὰ τὸ μεσημβρινοδυτικὸν αὐτῶν μέρος ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης⁸, χρησιμεύων τότε ὡς πυριταποθήκη τῶν Τούρκων. Ὑποτίθεται ὅτι κατεστράφη καὶ οὗτος ἀπὸ βόμβαν τοῦ Μοροζίνη ἴσως, κατὰ τὰ 1687, ὥστε ὁ Στουάρτος εὔρεν ἐρείπια μόνον τινὰ ἐξ αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ἀνωτέρου Τουρκικοῦ κανονοστασίου. Μόλις ἡ ἀνασκαφὴ προὐχώρησεν ὀλίγον ὑπὸ γῆν κατὰ τὸ μέρος τοῦτο, καὶ ὁ ναὸς τῆς Νίκης ἐφάνη ὅλος κεχωσμένος καὶ κατεδαφισμένος, ἐλλειπόντων ὀλίγων μόνον μερῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ πλεῖστα τῆς ζωοφόρου τμήματα καὶ τὰ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς βάσεως αὐτοῦ ἰστάμενα ἀνάγλυφα εὐρέθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤτιον σῶα. Ἡ ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ τούτου ἀπεφασίσθη καὶ ἤρχισεν ἀμέσως μετὰ δραστηριότητος. Ἄλλ' ἤτιον πεπρωμένον καὶ τοῦτο τὸ κομψὸν ἔργον τῆς ἀρχαιότητος νὰ μείνῃ κολοβόν, διότι τέσσερα τμήματα τῆς ζωοφόρου αὐτοῦ, ὁμοῦ 25' 7" ἀγγλικῶν τὸ μῆκος, εὐρεθέντα κατὰ τὰ 1804 ἐντετειχισμένα εἰς τουρκικὸν τι τεῖχος ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπήχθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑλγίνου μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἤδη κεῖνται⁹ ὡς ἀπλὴ γλυφὴ πάσης σχετικῆς ὡς πρὸς τόπον καὶ θέσιν σημασίας στερούμενα, ἐνῶ ὁ ναὸς τοῦ ὁποίου μέρος ἀποτελοῦν, ἀνηγέρθη ἤδη, καὶ στερεῖται μόνον αὐτῶν, διὰ τὰ φαίνεται σχεδὸν οἷος ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν λαμπρῶν ἡμερῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλὰ περὶ αὐτοῦ ἰδιαίτερον ἄρθρον θέλει πραγματευθῆ.

Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους παραιτηθέντος τοῦ Κ. Ῥόσο τῆς ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων ἐφορείας, ἣτις ἐνετέθη εἰς τὸν μέχρις ἐκείνου ὑπέφορον Κ. Πιττάκην, ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ διακοπῆ ἡ ἤδη ἱκανῶς προσδεύσασα ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης, διότι ὑπῆρχεν ἐλπίς ὅτι τινὰ αὐτοῦ ἐλλείποντα τμήματα ἐδύναντο νὰ κρύπτονται τεθαμμένα εἰς τὸ περὶ αὐτὸν

8. Παυσαν. Ἀττ. Κ. 22, 4.

9. Ὑπ' ἀρ. 158, 156, 190 καὶ 161.

ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ἀπεφασίσθη ν' ἀνασκαφῆ. Συγχρόνως ἐφάνη κατεπεῖγον ν' ἀπαλλαχθῆ ἡ Πινακοθήκη¹⁰ τοῦ ἐπιβαρύνοντος ἐπ' αὐτῆς μεταγενεστέρου οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὠθήσει τὸν δυτικὸν αὐτῆς τοῖχον ἐκτὸς τῆς καθέτου, κ' ἐκινδύνευε νὰ τὸν κατακρημνίσῃ. Αἱ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τῶν προφυλαίων γινόμενα αὐταὶ ἐργασίαι καὶ πρὸς τὸ κέντρον προβαίνουσαι, ὠδήγησαν φυσικῶς εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τῶν Προφυλαίων αὐτῶν, ἥτις καὶ εἰς ἄκρον σπουδαία καὶ ἔγκαιρος ἦτον, διότι εὐμεθοδέστερον ἐφαίνετο αἱ ἐργασίαι νὰ προβαίνωσιν ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔνδον.

Ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ ἐπομένου ἔτους ἠνοίχθη καὶ ἐκαθαρίσθη ἐντελῶς ἡ πινακοθήκη καὶ τὸ ἐμπρὸς αὐτῆς περιστύλιον, κατεκρημνίσθησαν δὲ καὶ τὰ νεώτερα τείχη τὰ ὁποῖα εἰς τοιοῦτον βαθμὸν κατεκάλυπτον τὰ προφύλαια, ὥστε οὔτε μέρος αὐτῶν δὲν ἐφαίνετο, καὶ ἔφθانون τοσοῦτον ἐπάνω τῶν ὑψηλοτέρων αὐτῶν στηλῶν, τὰς ὁποίας κατέκρυπτον, ὥστ' ἐπ' αὐτῶν ἄλλοτε μὲν ὑπῆρχε κανονοστάσιον Ὀθωμανικόν, ἐσχάτως δὲ προσωρινὸν μουσεῖον ἀρχαιοτήτων. Τὸ μεσημβρινὸν αὐτῶν τείχος ἐκκλίναν πρὸς τὰ ἔξω, καὶ ἐτοιμόρροπον ὄν, ἐπανήχθη ἀδαπάνως καὶ δι' ἀπλοστατίας μεθόδου εἰς τὴν ἀρχαίαν του θέσιν, καὶ οὕτως ἐν τῶν μεγαλοπρεπεστάτων οἰκοδομημάτων τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους, τὸ ὁποῖον τινὲς τῶν περιγητῶν παρεγνώρισαν, τινὲς δὲ οὐδὲ κἄν ὑπεπετεύθησαν, ἀπεδόθη εἰς τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν σπουδὴν τοῦ πεφωτισμένου κόσμου, ὅστις μετὰ περιεργείας βεβαίως θέλει ἰδῆ τὴν περιγραφὴν του εἰς ἓν τῶν προσεχῶν φυλλαδίων μας.

Ὁ ἐντελής κρημνισμὸς τοῦ ἐμπρὸς τῶν προφυλαίων τουρκικοῦ προμαχῶνος ἀνεκάλυψε καὶ ἕτερον ἀντικείμενον ἐκ τῶν ἀμφιβαλλομένων εἰς τὴν τοπογραφίαν τῆς Ἀκροπόλεως, δηλαδὴ τὰς πλατείας καὶ ὠραίας βαθμίδας, ἀξίας τῆς λαμπρᾶς εἰσόδου πρὸς ἣν ἔφερον, ἐλεγχούσας σφαλερὰν τὴν περὶ ἀνόδου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὑπόθεσιν τῶν Συνταγματάρχου

10. Ἔστι δὲ ἐν ἀριστερᾷ τῶν Προφυλαίων οἶκημα ἔχον γραφάς. Πανσ. Ἄττ. Κ. 22, 4.

Κ. Λείκ. Αἱ βαθμίδες αὐται, καθ' ὅσον φαίνονται μέχρι τοῦδε, κατέχουσαι κατὰ πλάτος ὅλον τὸ μεταξὺ τῆς βάσεως τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἀγρίππα καὶ τῆς τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης, φθάνουν μέχρι τοῦ πέρατος τῆς τελευταίας ταύτης, αἱ δὲ περαιτέρω ἀνασκαφαὶ θέλουν ἀποδείξει, ἂν, ὡς ἔχομεν λόγους διὰ νὰ πιστεύωμεν, ἐξηκολούθουν αὐται κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν μέχρι τοῦ βάθους τῆς κοιλάδος, καθ' ὃ ἴσως μέρος ἴσταντο οἱ ἀνδριάντες τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, ἢ ἂν ἡ κάτοδος ἐστρέφετο, ὡς σήμερον φαίνεται, πρὸς μεσημβρίαν, καὶ διερχομένη ὑπὸ τὸ δυτικὸν τεῖχος τῆς βάσεως τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης, ἀπήντα ἐνταῦθα τῆς ἐξόδου τὴν πύλην.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐγένοντο καὶ τινες ἀνασκαφαὶ πλησίον τοῦ Πειραιῶς, πιθανῶς κατὰ τὸ νεκροταφεῖον τοῦ δήμου τούτου, ἀνατολικοαρκτικῶς τοῦ μικροῦ λιμένος Κανθάρου, καὶ εὐρέθησαν δι' αὐτῶν μέχρι 12 ἀναγλύφων λόγου ἀξίων, τινὲς ἐπιγραφαὶ ἐπιτάφιοι καὶ 120 ἀγγεῖα ὄχι εὐκαταφρόνητα.

Κατὰ τὸ ἔτος 1837 αἱ ἀνασκαφαὶ ἐπροχώρησαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ τῶν Προπυλαίων πρὸς τὸν Παρθενῶνα, ἐπὶ σκοπῷ νὰ εὐρεθῇ τὸ ἀρχαῖον τῆς Ἀκροπόλεως ἔδαφος· καὶ τῷ ὄντι τοῦτο εὐρέθη, διότι ἀνεφάνη ὁ βράχος ἐγκαρσίως κεχαραγμένος κατὰ τὴν μεταξὺ τῶν δύο οἰκοδομημάτων διεύθυνσιν, καθ' ἣν ἀναμφιβόλως ἤγετο ἡ ναῦς εἰς τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο εὐρέθησαν ὁμοίως διάφορα τεμάχια γλυπτικὰ καὶ ἐπιγραφαί, κυρίως ἐκ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ ἡ ἐνταῦθα ὑπ' ἀρ. 1. δημοσιευομένη.

Ἄλλ' ἀφ' οὗ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἡ ἀνασκαφὴ ἐπροχώρησε μέχρι τοῦ Ἐρεχθείου, ἐκρίθη εὐλογον νὰ γίνῃ ἀμέσως ἔναρξις τῆς καθάρσεως αὐτοῦ καὶ τῆς στερεώσεως διαφόρων μερῶν του ἐπισφαλῶν. Εἰς τοῦτο ἔπεισε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ λόγος ὅτι πρὶν ἀρχίσῃ τοῦ Παρθενῶνος ἡ ἀνέγερσις, ἦτον ἀνάγκη νὰ καθαρισθῶσιν ὅλα τὰ πέριξ αὐτοῦ, καὶ ἰδίως τὰ πρὸς βορρᾶν κείμενα, διαρκοῦντος τοῦ θέρους, ὅταν δὲν ἐπικρατοῦν σφοδροὶ βόρειοι ἄνεμοι. Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εὐρέθησαν σχεδὸν ὅλα αἱ πλίνθοι τοῦ βορείου τεῖχους τοῦ Ἐρεχθείου, καὶ ἐπὶ τοῦ γείσου αὐτοῦ τμήματα, σχεδὸν ὅλα σῶα·

ἐν μέρος ὅμως τῆς κρηπίδος ἐλλείπον ἔγεινεν ἀνάγκη νὰ λαξευθῆ πρὶν ὁ τοῖχος ἀνεγερθῆ. Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ ἐκαθαρίσθη ὁμοίως καὶ ἐφάνη ἡ βάσις τῆς ὑπὸ τοῦ Ἑλγίνου ἀρπαγείσης στήλης, περὶ τὰ μέσα δὲ ἐστερεώθη καθ' ὃ μέρος εἶχεν ὑποσκαφῆ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, οἵτινες εἶχον καὶ τοῦτον τὸν ναὸν μετασκευάσει εἰς ἐκκλησίαν. Ἐπὶ δὲ ὄλων τῶν νέων τούτων ἐπισκευῶν ἐπεγράφη τό «ἐκτίσθη τῷ 1837» πρὸς ἀποφυγὴν πάσης εἰς τὸ μέλλον ἀμφιβολίας. Τὸ νότιον τεῖχος ἀνηγέρθη ὁμοίως· κατὰ τὸ μέρος δὲ τοῦτο εὐρέθησαν καὶ διάφορα γλυπτικῆς ἀντικείμενα, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολὺτιμος ἡ πέμπτη τῆς προστάσεως τοῦ Πανδροσίου Καρυάτις, περὶ τῆς ὁποίας ἐσφαλμένως ὑπετίθετο μέχρι τοῦδε ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὸ Βατικάνον τῆς Ῥώμης. Ἡ ἀνέγεσις τῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς θεοῖν δὲν εἶναι ἀκόμη εὐκόλος, διότι εἶναι εἰς τμήματα πολλὰ τεθραυσμένα, τῶν ὁποίων τινὰ εἰσέτι δὲν εὐρέθησαν.

Ἐγένοντο μετὰ ταῦτα ἐπισκευαὶ τινες εἰς τὴν πρόστασιν τὴν πρὸς τῷ Κεκροπίῳ¹¹, ἣ τῶν Καρυατίδων καὶ ἀνηγέρθη ἡ ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῶν 1836 πεσοῦσα Καρυάτις, τῆς ὁποίας τὴν κεφαλὴν διειτῆρει ὁ Κ. Πιπτάκης. Ὁ ἐλλείπων πλόκαμος τῆς ἐπεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ γλύπτου Κ. Ἰμχοφ, διὰ νὰ ἔχη δύναμιν ἱκανὴν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐπιστυλίων. Ὡστε τεθείσης ἐντὸς ὀλίγου καὶ τῆς ἄλλης ἐσχάτως ἀνευρεθείσης εἰς τὴν οἰκίαν θεοῖν, ἡ κομψὴ αὕτη πρόστασις θέλει στερεῖσθαι μόνης τῆς ἀφιλοκάλως, διὰ νὰ μὴν εἴπωμεν ἄλλο τι, ὑπὸ τοῦ λόρδου Ἑλγίνος ἀρπαγείσης ἔκτης.

Κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος ἀνηγέρθησαν ἐντελῶς αἱ δύο ἐκ τῶν τεσσάρων ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς κρηπίδος ἰσταμένων στηλῶν, καὶ συνενώθησαν δι' ἐπιστυλίου, ἐπεσκευάσθη δὲ κατὰ μέρος καὶ ἡ τρίτη, καὶ ἐξησφαλίσθη προσωρινῶς ὁ τοῖχος δι' ἀσβέστου καὶ κεράμων, μέχρις ὅτου εὐρεθοῦν τὰ ἐλλείποντα τμήματά του. Τὸ ἐμβαδὸν τοῦ ναοῦ ἐκαθαρίσθη κατὰ μέρος ὁμοίως, καὶ ἐκ τῆς ἐνεστώσης αὐτοῦ καταστάσεως δύνανται νὰ εἰκασθῶσιν ἱκανὰ περὶ τῆς ἀρχαίας του διαρρέσεως, ὡστε

11. Ἐπὶ τῇ προστάσει τῇ πρὸς τῷ Κεκροπίῳ· Ἐπιγρ.

νὰ φαίνεται βέβαιον ὅτι ὁ Στουάρτος ἠπατήθη εἰς τὰς περὶ αὐτοῦ ὑποθέσεις του.

Μέχρι τούτου ἐπροχώρησαν αἱ περίεργοι αὐται ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ ἐργασίαι, αἱ πολλὰς περὶ τοῦ ἀληθοῦς σχήματος τοῦ παραδόξου τούτου ναοῦ λύουσαι ἀπορίας, καὶ τῶν ὁποίων θέλομεν ἐν οἰκείῳ τόπῳ δώσει λεπτομερῆ περιγραφὴν. Διέκοψε δὲ αὐτὰς ἡ θέρμη τῆς θερινῆς ὥρας, διὰ νὰ ἐπαναληφθῶσι κατὰ τὸ φθινόπωρον.

Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν σκάπτων τις πρὸς ἄρκτον τοῦ Θησείου εὔρε βάσιν ἀρχαίαν ἐκ λίθου Πειραϊκοῦ καὶ τμήματά τινα ἀγαλμάτων καὶ ἐπιγραφῶν. Τινὲς ὑπέθεσαν ὅτι τοῦτο ἦν τὸ μνημεῖον τοῦ Εὐβουλίδου¹², ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεως καὶ ὡς ἐξ ἄλλων περιστάσεων, φαίνεται μᾶλλον ὄν ἄλλο τι ῥωμαϊκὸν οἰκοδόμημα.

Πλησιέστατον τῆς λεγομένης πύλης τῆς ἀγορᾶς, κατὰ τὴν μεσημβρινοδυτικὴν αὐτῆς ἄκραν, εὐρέθη εἰς οὐ μικρὸν βάθος κάτω τοῦ παρόντος ἐδάφους σειρὰ τείχους ἀρχαίου θλωμένου κατὰ γωνίαν ὀρθήν. Τοῦτο ἀνεσκάφη καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν, ἀλλὰ τοπικαὶ περιστάσεις ἐμπόδιον νὰ γίνουσι εἰσέτι παραπέρα περὶ αὐτοῦ ἔρευναί.

Τοσοῦτον ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦδε αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐργασίαι ἐν Ἀθήναις, ὅπου μόνον μέχρι τοῦδε ἔγινον μεγάλα καὶ σπουδαῖα ἀνασκαφαί. Ἡ κυβέρνησις τὰς ἐμπυχώνει καὶ τὰς ἐποπεύδει. Ἐντὸς ὀλίγου πολλὰ τῶν ἀτάκτως κατεστραμμένων ἐρειπίων θέλουν ἀνεγερθῆ κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῶν θεῶν καὶ σχῆμα, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἡ Ἀκρόπολις, ἴσως δὲ καὶ πολλὰ τῆς Ἑλλάδος μέρη θέλουν καὶ πάλιν κατακοσμηθῆ μετὰ τῶν ἀρχαίων τῶν οἰκοδομημάτων, καὶ οἱ μὲν ξένοι θέλουν συρῥέει εἰς τὴν πατρίδα μας διὰ νὰ σπουδάζουν ἐν αὐτῇ τὴν ἠθικῶς καὶ πραγματικῶς ἀναγεννωμένην ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἡμεῖς δ' αὐτοὶ ἔχοντες διηνεκῶς πρὸ ὀφθαλμῶν τῆς προγονικῆς δόξης τ' ἀπομνημονεύματα, θέλομεν ὑψηλοφρονεῖ πρὸς αὐτά, καὶ ἀμιλλᾶσθαι ὅπως ἀναδειχθῶμεν αὐτῶν ἄξιοι.

Α. Π. ΡΑΓΚΑΒΗΣ

12. Πανουσιν. Ἄττ. β'. 4.

ΤΟ ΦΙΡΜΑΝΙ ΤΟΥ ELGIN

Ἡ μεγαλύτερη ἀρπαγὴ ἔργων τέχνης ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἶναι αὐτὴ τῶν γλυπτῶν τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τὸν Ἑλγιν. Τὸ 1801 ὁ Ἑλγιν ἦταν πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ βανδαλισμὸς τοῦ ἔγινε δυνατὸς μὲ φερμάνι τοῦ Καϊμακάμ Πασᾶ, ἀναπληρωτοῦ τοῦ Μεγάλου Βεζύρη. Τὸ φερμάνι εἶχε ὑποσχεθεῖ νὰ δημοσιεύσει ὁ Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς (*ΑΕ* 1837, 6), κάτι ποὺ δὲν ἔκαμε. Ὁ Ἰωάννης Γεννάδιος (*Ὁ Λόρδος Ἑλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς*, 13 ἔξ.) ἀσχολεῖται διὰ μακρῶν μὲ τὸ φερμάνι χωρὶς νὰ δίνει τὸ κείμενό του. Ἀγγλικὴ μετάφραση ἀπὸ ἰταλικὴ μετάφραση τοῦ τουρκικοῦ πρωτοτύπου δημοσιεύτηκε τὸ 1871 ἀπὸ τὸν Adolf Michaelis (*Der Parthenon* 355-356) καὶ αὐτὴ τὴ μετάφραση, ποὺ ἀρχαῖζει, ἐκσυγχρονίζει ὁ William St. Clair (*Lord Elgin and the Marbles*, Oxford 1983, 89-90) χρησιμοποιοῦντας πάλι ἰταλικὴ μετάφραση (ἢ ἴδια μὲ τοῦ Michaelis;) ποὺ ἐκπόνησε ὁ Pisani, διερμηνεὺς-μεταφραστὴς τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας στὴν Κωνσταντινούπολη. Τμῆμα τοῦ φερμανιοῦ μεταφρασμένο δημοσιεύει ὁ Κυριάκος Σιμόπουλος (*Ξένοι ταξιδιωτὲς στὴν Ἑλλάδα* Γ1, 560-561). Ὁλόκληρο τὸ φερμάνι δημοσιεύτηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἑλληνικὰ στὸ *ΕΔΑΕ* 17, 1991, 142-144.

«Σὲ εἰδοποιοῦμε, ὅτι ὁ εἰλικρινὴς Φίλος ἢ Ἐξοχότητά τοῦ Λόρδος Ἑλγιν Ἐκτακτὸς Πρεσβευτὴς ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴ Αὐλὴ στὴν Πύλη τῆς Εὐτυχίας, μᾶς ἔχει βεβαιώσει ὅτι εἶναι γνωστὸ πὼς οἱ περισσότερες Φράγκικες [χριστιανικὲς] Αὐλὲς ἐπιθυμοῦν νὰ διαβάσουν καὶ νὰ μελετήσουν τὰ βιβλία, γλυπτὰ καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων· καὶ ὅτι εἰδικότερα, οἱ ὑπουργοί, φιλόσοφοι, ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι σημαίνοντες Ἀγγλοὶ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ γλυπτὰ ποὺ ἔχουν μείνει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν προαναφερθέντων Ἑλλήνων καὶ τὰ ὁποῖα βρίσκονται στὶς ἀκτὲς τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ σὲ ἄλλες περιοχὲς· καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἔχουν στείλει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀνθρώπους γιὰ νὰ ἐξερευνήσουν

καὶ νὰ ἐξετάσουν τὰ ἀρχαῖα κτίρια καὶ γλυπτά. Καὶ πὼς ἐπειδὴ ὀρισμένοι φιλότεχνοι τῆς Ἀγγλικῆς Αὐλῆς θέλουν νὰ δοῦν τὰ ἀρχαῖα κτίρια καὶ τὰ περίεργα γλυπτά στὴν Πόλη τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ παλαιὰ τεῖχη ποὺ σώζονται ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν Ἑλλήνων, ποὺ βρίσκονται τώρα στὸ ἐσωτερικὸ μέρος τοῦ προαναφερθέντος τόπου· ὅθεν αὐτός [δηλ. ὁ πρεσβευτῆς] ἔχει προσλάβει πέντε Ἀγγλους ζωγράφους ποὺ μένουν τώρα στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ παρατηρήσουν καὶ νὰ ἐξετάσουν καὶ ἐπίσης νὰ ἀντιγράψουν τὰ γλυπτά ποὺ ὑπάρχουν ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Κι ἀκόμη μᾶς ἔχει ζητήσει, εἰδικὰ γι' αὐτὴ τὴ φορὰ νὰ γραφεῖ καὶ νὰ διαταχθεῖ ὅτι γιὰ ὅσο καιρὸ οἱ προαναφερθέντες ζωγράφοι θὰ μπαίνουν καὶ θὰ βγαίνουν στὸ φρουρίο αὐτῆς τῆς πόλης, ποὺ εἶναι ὁ τόπος τῆς μελέτης, καὶ θὰ τοποθετοῦν ἰκριώματα γύρω ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο Ναὸ τῶν Εἰδώλων ποὺ ὑπάρχει ἐκεῖ· καὶ θὰ κατασκευάζουν ἐκμαγεῖα τῶν προαναφερθέντων κοσμημάτων καὶ γλυπτῶν σὲ κονίαμα ἢ γύψο· καὶ θὰ καταμετροῦν τὰ λείψανα τῶν ἄλλων ἐρειπωμένων οἰκοδομημάτων ποὺ βρίσκονται ἐκεῖ· καὶ θὰ σκάβουν, ὅταν τὸ κρίνουν ἀπαραίτητο, τὰ θεμέλια γιὰ νὰ ἀνακαλύψουν ἐπιγραφὰς ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχουν καλυφθεῖ ἀπὸ σκουπίδια· νὰ μὴν ὑπάρξει καμιὰ διακοπὴ οὔτε ἐμπόδιο στὴν ἐργασία τους ἀπὸ τὸν Δισδάρη ἢ ὀποιοδήποτε ἄλλο πρόσωπο· κανεὶς νὰ μὴν ἀναμιχθεῖ μὲ τὰ ἰκριώματα ἢ τὰ ἐργαλεῖα ποὺ μπορεῖ νὰ χρειαστοῦν σὲ τίς ἐργασίες τους· καὶ πὼς ὅταν θελήσουν νὰ πάρουν μαζί τους θραύσματα πέτρας ποὺ φέρουν παλιὰς ἐπιγραφὰς ἢ γλυπτά, νὰ μὴν ὑπάρξει καμιὰ ἀντίρρηση.

Σοῦ γράψαμε λοιπὸν αὐτὸ τὸ γράμμα καὶ τὸ στείλαμε μὲ τὸν κύριο Philip Hunt μὲ τὸν σκοπὸ μόλις ἀντιληφθεῖς τὴ σημασία του, πὼς ἐκφράζει δηλαδὴ τὴν σαφεῖ ἐπιθυμία καὶ ὑπόσχεση τοῦ Μεγαλειοτάτου Σουλτάνου, προικισμένου μὲ ὅλες τίς διακεκριμένες ιδιότητες, νὰ εὐνοήσῃ αἰτήσεις ὅπως ἡ προαναφερθεῖσα, σύμφωνα μὲ ὅσα συνοδεύουν τὴ φιλία, τὴν τιμιότητα, τὴ συμμαχία καὶ τὴν καλὴ θέληση ποὺ ὑπάρχει ἀπὸ πολὺ παλιὰ μεταξὺ τῆς Ὑψηλῆς καὶ πάντοτε κραταεῖς Ὀθωμανικῆς Αὐλῆς καὶ αὐτῆς τῆς Ἀγγλίας καὶ ποὺ αὐξάνει ἐμφανῶς καὶ ἀπὸ τίς δυὸ Αὐλές· εἰδικὰ, καθὼς δὲν ὑπάρχει κίνδυνος ἂν τὰ προαναφερθέντα γλυπτά καὶ κτίρια παρατηρη-

θοῦν καὶ σχεδιαστοῦν. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐκπληρωθοῦν τὰ ὅσα ἐπιβάλλει ἡ φιλοξενία καὶ γίνουν δεκτοὶ μὲ τὸν πρέποντα τρόπο οἱ προαναφερθέντες καλλιτέχνες σύμφωνα μὲ τὴν σημαντικὴ αἴτηση τοῦ προαναφερθέντος πρεσβευτῆ καὶ ἐπειδὴ εἶναι ὑποχρέωση γιὰ μᾶς νὰ ἐξασφαλίσουμε ὅτι δὲν θὰ βροῦν κανένα ἐμπόδιο περπατώντας, παρατηρώντας ἢ μελετώντας τὰ γλυπτὰ καὶ τὰ κίρια ποὺ θέλουν νὰ σχεδιάσουν καὶ νὰ ἀντιγράψουν· καὶ σὲ ὁποιαδήποτε ἀπὸ τὶς ἐργασίες τους, ἴδρυσης ἰκριωμάτων ἢ χρησιμοποίησης διαφόρων ἐργαλείων· ἢ ἐπιθυμία μας εἶναι μόλις φτάσει τὸ γράμμα αὐτὸ νὰ χρησιμοποιήσεις ὅλη σου τὴν ἐπιμέλεια γιὰ νὰ ἐνεργήσεις σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιδιώξεις τοῦ Πρεσβευτῆ γιὰ ὅσο καιρὸ οἱ προαναφερθέντες καλλιτέχνες ποὺ μένουν σ' αὐτὸ τὸ μέρος θὰ μπαίνουν καὶ θὰ βγαίνουν στὸ φρούριο τῶν Ἀθηνῶν ποὺ εἶναι ὁ τόπος τῆς μελέτης· ἢ θὰ στήνουν ἰκριώματα γύρω ἀπὸ τὸν Ἀρχαῖο Ναὸ τῶν Εἰδῶλων ἢ θὰ κατασκευάζουν ἐκμαγεῖα μὲ κιμωλία ἢ γύψο τῶν προαναφερθέντων κοσμημάτων καὶ γλυπτῶν, ἢ θὰ καταμετροῦν τὰ λείψανα ἄλλων κατεστραμμένων κτιρίων, ἢ θὰ σκάβουν, ὅταν τὸ κρίνουν ἀπαραίτητο, τὰ θεμέλια σὲ ἀναζήτησι ἐπιγραφῶν μέσα στὰ μπάζα· νὰ μὴν ἐνοχληθοῦν ἀπὸ τὸν προαναφερθέντα Διοδάρη ἢ ἀπὸ ἄλλα ἄτομα· οὔτε ἀπὸ σένα στὸν ὅποιο ἀπευθύνεται αὐτὸ τὸ γράμμα· καὶ κανένας νὰ μὴν ἀναμιχθεῖ μὲ τὰ ἰκριώματα ἢ τὰ ἐργαλεῖα τους οὔτε νὰ τοὺς ἐμποδίσει νὰ πάρουν ὁποιοδήποτε κομμάτι πέτρας μὲ ἐπιγραφὰς καὶ γλυπτὰ. Νὰ συμπεριφερθεῖτε ὅπως ἔχετε διαταχθεῖ».

ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΠΕΡΙ ΕΚΜΑΓΕΙΩΝ

Ἡ ἀείμνηστη ἐταῖρος μας Μαρία Χαιρέτη, Διευθύντρια τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους (*Ὁ Μέντωρ* 73, 2004, 225-226), μοῦ εἶχε δώσει φωτοτυπίες ἀρκετῶν ἐγγράφων τῶν ΓΑΚ ποῦ ἀφοροῦν τὶς ἀρχαιότητες. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ὑπάρχει ἡ εἰσηγητικὴ ἔκθεση καὶ τὸ σχέδιο ΒΔ σχετικῶς μὲ τὸν τρόπο λήψεως ἐκμαγείων τῶν ἀρχαίων γλυπτῶν ποῦ βρισκόνταν σὲς κρατικὲς συλλογές (ΓΑΚ Γραμμ. Ἐκκλ. Δημ. Ἐκπαιδ. Ἀρχ. Ὑπηρεσία XVI Ἀρχαιολ.). Ἡ ἔκθεση εἶναι ἀχρονολόγητη ἀλλὰ τὸ σχέδιο τοῦ ΒΔ ὑπογράφεται ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Κωλέττη (1774-1847), πρωθυπουργὸ τῆς Ἑλλάδος (1844-1847) καὶ Πρόεδρο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας (1844-1847). Τὸ διάταγμα χρονολογεῖται ἀπὸ Νοεμβρίου 1845 καὶ δὲν φέρει τὴν ὑπογραφή τοῦ Ὁθωνος, ὁ ὁποῖος εἶτε δὲν συμφώνησε μὲ τὸ περιεχόμενό του εἶτε, μὲ τὴ συνηθισμένη ἀναβλητικότητα του, τὸ ἄφησε νὰ ἐκκρεμεῖ. Ὁ λόγος ποῦ ὄθησε τὸν Κωλέττη στὴν ἔκδοση τοῦ διατάγματος ἦταν οἱ καταχρήσεις τῶν ξένων ἐκμαγέων ποῦ χρησιμοποιοῦσε ἡ Ὑπηρεσία. Κατὰ τὰ στοιχεῖα ποῦ παρέχει σὲ χειρόγραφό του ὁ Εὐστρατιάδης, μὲ ΒΔ τῆς 24 Δεκ. 1835 / 5 Ἰανουαρ. 1836 προσκλήθηκε ἀπὸ τὴ Ρώμη καὶ προσελήφθη στὴν Ὑπηρεσία ὁ γλύπτης E. Imhof μὲ ἔργο νὰ «ἐπανορθώσῃ τὰς εὐρεθεῖσας καὶ ἐφθαρμένας ἀρχαιότητας, τὰς ἐκ μαρμάρου. Νὰ διδάσκῃ δὲ καὶ τοὺς ἔλ(ληνας) μαθητὰς ἄνευ μισθοῦ». Ὁ Ἑλβετὸς τὴν καταγωγή γλύπτης E. Imhof ἦλθε στὴν Ἀθήνα τὸν Ἰούνιο τοῦ 1836 καὶ μαζί του ἔφερε δύο Ἰταλοὺς τεχνίτες (ὁ Εὐστρατιάδης τοὺς χαρακτηρίζει ὡς ἐργάτες), τὸν Giovanni Andreoli καὶ τὸν Ἀντώνιο Φραγκίσκον (A. Franchini), οἱ ὁποῖοι διορίστηκαν τὸν Ἰούλιο τοῦ 1836. Ἀρχισαν νὰ ἐργάζονται στὴν Ἀκρόπολη, «ἐν τῷ οἰκίσκῳ τῷ τουρκικῷ», κατὰ τὸν Εὐστρατιάδη. Ὁ Ἀνδρέολης ἀπολύθηκε καὶ γύρισε στὴ Ρώμη τὸν Μάρτιο τοῦ 1844 καὶ στὴ θέση του προσελήφθη ἓνας Ἑλληνας ποῦ ὀνομαζόταν Παλμάτζης. Ὁ E. Imhof ἀπολύθηκε τὸν Μάιο τοῦ 1838 καὶ ὁ A. Φραγκίσκος τὸν Σεπτέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου.

Οἱ ἐκμαγεῖς, παρὰ τὰ κρατικὰ τοὺς καθήκοντα, ἐργάζον-

ταν κυρίως για λογαριασμό τους και κατασκεύαζαν με πλήρη έλευθερία μητρες από τὰ γλυπτὰ τῶν μνημείων καὶ τῶν συλλογῶν. Ἔτσι, ὅταν ὁ Ἄνδρεόλης ἐπρόκειτο νὰ φύγει γιὰ τὴν πατρίδα του τέθηκε τὸ ζήτημα στὸν Ἀρχαιολογικὸ Σύλλογο, καὶ στὴν Ἐταιρεία, κτήσεως τῶν μητρῶν ποὺ ὁ Ἄνδρεόλης εἶχε στὴν κατοχὴ του:

(ΠΑΣ 14 Σεπτεμβρίου 1848) «Ἀνέφερε προσέτι ὁ Γραμματεὺς ὅτι ἀναχωροῦντος τοῦ γλύπτου Ἄνδρεόλη, καὶ ἔχοντος πολλοὺς τύπους καὶ γύψινα ἐκμαγεῖα τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαιοτήτων, καὶ μάλιστα τῆς ζωφόρου τοῦ Θεοσείου, ἡ Ἐταιρία εἶχε κρίνει εὐλογον νὰ ἐπισκεφθῆ αὐτὰ ὁ κ. Πιττάκης μετὰ τοῦ κ. Σάουμπερτ ἢ τοῦ κ. Ἄνσεν, καὶ ν' ἀναφέρῃ περὶ τοῦ ἂν πρέπει νὰ τ' ἀγοράσῃ ἡ Ἐταιρία. Ὁ κ. Πιττάκης ἐπληροφόρησε τὸν Σύλλογον, ὅτι τὰ μὲν ἐκμαγεῖα εἶναι λόγου ἄξια, οἱ δὲ τύποι ὅτι, χρησιμοποιηθέντες ἀκόμη πεντάκις ἢ ἑξάκις, θέλουσι φθαρεῖ. Γενομένης δὲ παρατηρήσεως, ὅτι ἡ Ἐταιρία καὶ ἂν εἶχε πόρους ὥστε ν' ἀγοράσῃ τὰ ἀντικείμενα ταῦτα δὲν ἔχει τόπον ποῦ νὰ τὰ καταθέσῃ, ἀπεφασίσθη νὰ μὴ ἀγορασθῶσιν, ἀλλὰ νὰ παρακληθῆ τὸ Ὑπουργεῖον διὰ τοῦ κ. Ἐφόρου τοῦ Κ(εντρικοῦ) Μουσείου, τὰ μὲν ἐκμαγεῖα νὰ τ' ἀγοράσῃ, νὰ δαπανήσῃ δὲ νὰ λάβῃ καὶ ἄλλα 5 ἢ ἕξ ἐξ αὐτῶν, ὅσα δηλ. ἐπιδέχονται οἱ τύποι.

Κατὰ πρότασιν τοῦ κ. Πιττάκη ἀπεφασίσθη ν' ἀγοράσῃ ἡ Ἐταιρεία ἐκ τῶν ἐκμαγεῖων τοῦ κ. Ἄνδρεόλη τὸν Ἀπόλλωνα ἐκ Κορίνθου, οὗ τὸ πρωτότυπον δὲν σφάζεται ἐν Ἑλλάδι.

Ὁ κ. Πιττάκης ἐπρόσφερεν εἰς τὴν Ἐταιρίαν τὸ ἐκμαγεῖον ἀναγλύφου παριστῶντος δὲ (- -) εἰς τὸν Θεοσέα, οὗ τὸ πρωτότυπον ἀπεκομίσθη ὑπὸ τοῦ κ. Λεβᾶ εἰς Γαλλίαν. Ὁ Σύλλογος τῷ ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην του».

Ἡ εἰσηγητικὴ ἔκθεσις καὶ τὸ σχέδιο τοῦ ΒΔ ποὺ συνέταξε ὁ Κωλέτιης περιγράφουν συνοπτικὰ τὴν κατάστασι ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν Ὑπηρεσία ὡς πρὸς τὰ ἐκμαγεῖα τῶν γλυπτῶν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν συλλογῶν, ποὺ μὲ ἐπιμονὴ ζητοῦσαν τὰ ξένα μουσεῖα, πανεπιστήμια καὶ ἰδιῶτες, γιὰ νὰ πλουτίσουν τὶς συλλογές τους μὲ νέα εὐρήματα ἢ παλαιά, ὅπως τῆς Ἀκροπόλεως, ποὺ ἦσαν ἀπρόσιτα κατὰ τὴν τουρκοκρατία.

(**Ἡ εἰσηγητικὴ ἔκθεσις**). Διάφοροι καταχρήσεις συνέβησαν εἰς τὴν ἐκτύπων τῶν ἀρχαιοτήτων, καὶ ὁ ὑπάρχων ἐκτυπωτὴς ἐξηκολούθησε νὰ λαμβάνῃ πολλαπλάσια ἀντίτυπα, τὰ ὁποῖα ἐπώλει καὶ εἰσέτι πωλεῖ μὲ μεγάλην τιμὴν εἰς διαφόρους ξένους, ἢ πέμπει ἔξω τῆς Ἑλλάδος.

Διαλογιζόμενος, ὅτι ἐκ τῆς συνεχοῦς αὐτῆς προστριβῆς φθείρονται τὰ πρωτότυπα, καὶ διὰ νὰ τεθῇ τέλος πάντων ὄρος τις εἰς τὴν αἰσχροκερδῆ ταύτην ἐμπορίαν, ἐνόμισα καλὸν νὰ κανονίσωμεν τὸ μέρος τοῦτο τῆς ὑπηρεσίας διὰ τοῦ ὑποβαλλομένου Διατάγματος.

Ἐπειδὴ οἱ ἐπιτετραμμένοι ἐνταῦθα τὰς διπλωματικὰς σχέσεις τοῦ Βελγίου, τῶν δύο Σικελιῶν καὶ τῆς Ὀλλανδίας σκοπεύουσι κατ' αὐτὰς νὰ λάβωσιν ἀντίτυπα τῶν ἀρχαιοτήτων ἀπὸ τὰς αὐτὰς μήτρας (*matrices, moules*), ἃς ὁποίας χρησιμεύουσι διὰ τὰ παραγγελεθέντα παρὰ τοῦ Πρέσβεως τῆς Πρωσίας, εἶναι σχεδὸν κατεπεῖγον νὰ ἐκδοθῇ τὸ Β. Διατάγμα, δυνάμει τοῦ ὁποίου νὰ ἀπαιτήσωμεν ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον, διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὰ Γυμνάσια τοῦ Κράτους, ὅπου θέλει παραδίδοσθαι μεταξὺ τῶν ἄλλων μαθημάτων καὶ ἡ Ἰχνογραφία.

(**Τὸ σχέδιο Β. Διατάγματος**). Κατὰ πρότασιν τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἀποφασίζομεν καὶ διατάττομεν τὰ ἀκόλουθα.

1) Ὅσοάκις τις εἰς τὸ ἐξῆς ζητήσῃ καὶ λάβῃ τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου νὰ ἐκτύπων τὰς ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἢ ἀλλαχοῦ τῆς πρωτευούσης ταύτης ἐθνικὰς ἀρχαιοτήτας, θέλει συνεννοεῖσθαι κατὰ πάντα μετὰ τοῦ Ἐφόρου τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου καὶ τοῦ Ἀρχιτέκτονος τῶν Ἀρχαιοτήτων, ἀκολουθῶν ἀκριβῶς τὰς ὁδηγίας αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ὅ,τι ἄλλο ἀφορᾷ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας τὰ συμφέροντα.

2) Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λάβῃ κανεὶς ἐπέκεινα τῶν δύο ἐκτυπωμάτων ἀπὸ τὰ ἐν τῇ Ἀκροπόλει καὶ τοῖς ἀρχαιολογικοῖς Μουσείοις ἐν γένει ὑπαρχούσας ἀρχαιοτήτας.

3) Ὁ λαβὼν τὰ ἐκτυπώματα ταῦτα ὀφείλει νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν Ἐφορον τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου ἓν ἀντίτυπον πρὸς

ἀποζημιώσιν τῆς χρήσεως καὶ τῆς φθορᾶς τῶν παραχωρουμένων εἰς τὸν ἐκτυπωτὴν σκευῶν τῆς Ἀκροπόλεως ἀφοῦ ὅμως λάβῃ παρὰ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου τὴν ἀξίαν τῆς δαπανηθείσας εἰς τὴν ἐκτύπωσιν ὕλης.

4) Τὸ εἰρημένον ἀντίτυπον θέλει κατατεθεῖ εἴτε εἰς τὸ Τεχνικὸν Σχολεῖον, ἂν χρησιμεύῃ αὐτόθι εἰς τὴν διδασκαλίαν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Διευθυντοῦ ἢ εἰς ἓν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων Μουσείων ἔν τε τῇ Πρωτεύουσῃ καὶ ταῖς Ἐπαρχίαις.

5) Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐκτυπωτικῆς ἐργασίας ὑποχρεοῦται ὁμοίως ὁ λαβὼν ἐκτυπώματα νὰ διαλύσῃ ὅλους τοὺς τύπους (τὰς μήτρας), οἱ ὅποιοι ἐχρησίμευσαν ἕως τότε ἐκτὸς μόνον, ἂν θέλῃ ἡ Κυβέρνησις νὰ ἀγοράσῃ αὐτοὺς ἀποδίδουσα τὸ τίμημα τῆς ὕλης.

6) Ἐφ' ὅσον δὲ ὑπάρχουσιν ἀκέραιοι καὶ ἀκριβεῖς οἱ τύποι τῶν εἰρημένων ἀρχαίων ἔργων, δὲν θέλει συγχωρηθῆ εἰς οὐδένα νὰ λάβῃ ἔκτυπον ἀμέσως ἀπ' αὐτὰ τὰ πρωτότυπα, ἂν δὲ οἱ τύποι βλαφθῶσι καὶ προφανῶς πλέον δὲν χρησιμεύουσιν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐκτυπώσεως, τότε μόνον δίδεται ἡ ἄδεια νὰ γίνηται αὕτη καὶ ἐπὶ τῶν πρωτοτύπων.

7) Ἡ συλλογὴ τῶν τύπων θέλει ἀποτεθῆ εἰς τόπον ἀρμοδίον τῆς Ἀκροπόλεως, ἢ τοῦ Μουσείου καὶ τὰ διάφορα αὐτῆς μέρη θέλουσι καταγραφῆ εἰς δύο καταλόγους, ὑπογεγραμμένους ὑπὸ τε τοῦ Ἀρχιτέκτονος τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τοῦ Κεντρικοῦ Ἐφόρου. Ἐξ αὐτῶν δὲ τὸν μὲν θέλει κρατεῖ ὁ Ἐφορος ὁ δὲ θέλει κατατεθῆ εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργείου.

Ὁ Ἡμέτερος Ὑπουργὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτλ θέλει ἐνεργῆσαι τὸ παρὸν Διάταγμα. Ἀθήνησι Νοεμβρίου 1845.

Ἰ. Κωλέττης

Τὰ ὅσα σχεδίαζε ὁ Κωλέττης δὲν πραγματοποιήθηκαν καὶ ἡ συλλογὴ τῶν τύπων δὲν σχηματίστηκε. Τὸν ἐπόμενο χρόνο ὅμως, 1846/47, ἔφθασαν στὴν Ἑλλάδα τὰ ἐκμαγεῖα τῶν γλυπτῶν τοῦ Παρθενῶνος ποὺ βρισκόνταν στὸ Βρετανικὸ Μουσεῖο. Τὸ Μουσεῖο τὰ πρόσφερε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἔπειτα ἀπὸ αἴτησή της. Τὰ ἐκμαγεῖα τακτοποιήθηκαν σ' ἓνα λουτρὸ τῆς τουρκοκρατίας, ποὺ ἀποτελέσεν τὸ πρῶτο μουσεῖο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟΥ ΔΕΚΑΤΟΥ ΕΝΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ ΤΟΥ *ΜΕΝΤΟΡΟΣ*

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΤΑΙΡΟΥΣ

1· Δημοσιογραφικά 29-44· Ἡ γερὰ Ἐταιρεία 85-87· 125.

ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ

Μιά μέρα πετρωμένη 54-62. Ἀρχαιολόγοι καὶ ἀρχαιότητες 88-99.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Pierre Amandry 2-17. PIERRE AMANDRY, καὶ τῶν προγόνων ἐπιμνησθεῖς 18-19. Ἐργογραφία Pierre Amandry 20-28. Μνημεῖα ποὺ περιοδεύουν. Ἡ Καπνικαρέα καὶ ἡ τύχη της 45-49. Ἡ αὐτοβιογραφία τοῦ Εὐθυμίου Καστόρχη 100-103. ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΚΑΣΤΟΡΧΗ, Σύντομος ἀφήγησις τῶν ἐργασιῶν μου γραφεῖσα κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1889: 104-114. Ἐργολάβοι τοῦ παρελθόντος 115-116. ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΗΜΕΛΛΟΥ, Ὁ Γεώργιος Μιστριώτης λαογραφῶν 50-53. Ἀ. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ, Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῆς τύχης τῶν ἀρχαίων μνημείων εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη 127-142. Τὸ φερμάνι τοῦ Ἑλγιν 143-145. Διάταγμα περὶ ἐκμαγείων 146-150.

ΕΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ ΕΦΥΓΑΝ

Παναγιώτης Βελισσαρίου 117. Μαρία Σαλλιώρα Οἰκονομάκου 118-120. Ἀριστείδης Πασαδαῖος 121-122.

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ

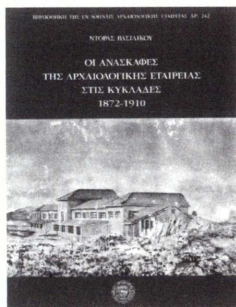
Πρακτικὸ τῆς Α΄ Τακτικῆς Συνέλευσης τῆς 7 Μαΐου 2006: 63-83. Συμπλήρωση τοῦ Συμβουλίου 87. Πρόγραμμα μαθημάτων τῆς Σχολῆς Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης 123-124.

ΔΩΡΕΕΣ

84. 87.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΝΤΟΡΑΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ
ΟΙ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΣΤΙΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ
1872-1910

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

I. Η 'Αρχαιολογική Έταιρεία στις Κυκλάδες 1872-1910

1. Οι πρώτες έρευνες
2. 'Αρχαιολογία και καθημερινή ζωή
3. Τα μουσεία
4. Οι αρχαιολόγοι

II. Τα έγγραφα

Χρονολογικό διάγραμμα

Σχήμα 17×24 έκ. Σελ. 204

Διατίθεται στην 'Αρχαιολογική Έταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 'Αθήνα 106 72,
τηλ. 210 3625531 - Fax 210 3644996 - archetai@otenet.gr - www.archetai.gr
'Αποστέλλεται επίσης επί αντικαταβολή, κατόπιν παραγγελίας.

ΥΠΟ ΕΚΔΟΣΗ

ΙΟΥΛΙΑΣ ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΔΑΚΑΡΗ, Α. Φ. ΧΡΗΣΤΙΔΗ

ΤΑ ΜΟΛΥΒΔΙΝΑ ΧΡΗΣΤΗΡΙΑ ΠΙΝΑΚΙΑ
ΤΗΣ ΔΩΔΩΝΗΣ
ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ

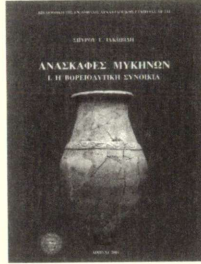
Τὸ σημαντικό γιὰ τὴ γνώση τοῦ ἱεροῦ τῆς Δωδώνης ἔργο βρίσκεται ἤδη ὑπὸ ἔκδοση. Θὰ περιέχει 4.216 χρηστέριες ἐπιγραφές ποὺ εἶναι χαραγμένες σὲ μικρότατα μολύβδινα ἐλάσματα-πινάκια. Οἱ χαραγμένες σ' αὐτὰ ἐπιγραφές εἶναι τὰ ἐρωτήματα ποὺ ἔθεταν οἱ πιστοὶ στὸ μαντεῖο τῆς Δωδώνης, γιὰ νὰ τοὺς ἀπαντήσῃ ὁ θεός.

Τὸ κείμενο τοῦ βιβλίου (1.000 σελίδες) συνοδεύεται ἀπὸ φωτογραφίες τῶν πινακίων καὶ σχέδια τῶν ἐπιγραφῶν.

ΣΠΥΡΟΥ Ε. ΙΑΚΩΒΙΔΗ

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΜΥΚΗΝΩΝ

Ι. Η ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟ
ΤΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Κτίριο Ν

Κτίριο Ι

Δωμάτιο Ι 1. Δωμάτιο Ι 2. Χώρος Ι 3

Κτίριο ΙΙ

Δωμάτιο ΙΙ 1. Δωμάτιο ΙΙ 2 (στρώμα 4· στρώμα 3· στρώμα 2· στρώμα 1· στρώμα δαπέδου). Δωμάτια ΙΙ 5 - ΙΙ 6. Δωμάτιο ΙΙ 5. Δωμάτιο ΙΙ 6. Χώροι ΙΙ 3 - ΙΙ 4. Χώρος ΙΙ 7

Άγωγοί

Άγωγος 1. Άγωγος 2. Άγωγος 3

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ - ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΟ

Γενικά

Τὰ κτίρια

Οικοδομικά

Θεμελίωση. Τοίχοι. Δάπεδα. Θύρες. Στέγες. Άγωγοί

Τὰ εὐρήματα

Κεραμεική

Πρωτοελλαδική - Ύστεροελλαδική. Πρώτη φάση (κατασκευή). Δεύτερη φάση (χρήση). Τρίτη φάση (έγκατάλειψη). Κεραμεική ιστορικών χρόνων

Μικρά εὐρήματα

Μετάλλια. Λίθια. Όστείνα. Πήλινα. Τεχνητές ύλες. Εἶδη διατροφῆς

Χρήση καὶ ἱστορία τῆς περιοχῆς

Χρήση. Χρονολόγηση

Έκτεταμένη ἀγγλική περίληψη